

МАЙДАНЕНКО Світлана Вікторівна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти,

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»

e-mail: svetlana-maj@ukr.net

УДК 37.018:[005.961:005.22](045)

АНАЛІЗ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Розкрито сутність поняття «організація методичної роботи». Наведено результати порівняльного аналізу зарубіжної та вітчизняної літератури з питань організації методичної роботи в закладах освіти. Виявлено суттєві відмінності у розвитку процесу організації методичної роботи у західних і вітчизняних дослідженнях. Особливу увагу привертають праці вчених, в яких представлені розробки психолого-педагогічних моделей підготовленості вчителя до педагогічної праці з урахуванням нових, сучасних вимог. Зазначено, що групою науковців у США була створена унікальна методика, що має назву «Розвиток творчого потенціалу особистості» («Person-centre approach» – («РСА»). Центрований підхід до особистості виступає головною ланкою в моделі «РСА», а ролі ігри виконують основну функцію впровадження цієї методики.

Ключові слова: методична робота; організація методичної роботи; педагогічна культура; керівництво методичною роботою.

Постановка проблеми. В наш час важливе значення набуває організація методичної роботи у закладах освіти, головною метою якої є допомога педагогам у розвитку професійної компетентності, вдосконалення і підвищення педагогічної майстерності та активізація їх творчого потенціалу. Вимоги до педагогічних працівників ґрунтуються на засадах Конституції України, законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», Національної доктрини розвитку освіти, Державної програми «Вчитель», а також на вимогах документів Міжнародної організації співробітництва й розвитку освіти, які наголошують на ключовій ролі педагога в реалізації державної політики, спрямованої на зміцнення інтелектуального і духовного потенціалу нації, розвиток вітчизняної науки і техніки, збереження і примноження національної культурної спадщини. Багато науковців розглядають проблему організації методичної роботи в школі, а саме В. Кудзюєва, Т. Рабченюк, Ю. Бабанський, Н. Волкова та інші.

В. Кудзюєва, Т. Рабченюк, Ю. Бабанський, Н. Волкова та інші розглядають це поняття як форму організації підвищення професійності вчителів. Як умову розвитку

педагогічної творчості її розглядали В. Загвязинський, С. Максимюк, Т. Берсенєва, Л. Білієнко, Н. Дудниченко, Г. Азаріашвілі, В. Головінов і В. Головінова, І. Жерносек, В. Зотова, О. Остапчук розглядали, засвоєнню досягнень науки і передового досвіду присвячені праці, Ф. Красовський, Р. Кулдавлєтов, В. Лозовецька, М. Нікандров, Г. Гребенюк, О. Деменцев, І. Жерносек, Ф. Касабаєва, К. Кіндрат, Є. Петрова та інші); інші – як організацію підвищення кваліфікації та атестації педагогічних працівників розглядали Т. Абдулаєв, С. Мануйленко, О. Овдієнко, О. Автомонова, В. Бондар, Х. Золотар. Вивчення такого складного феномену, як професійна освіта, її історичних, теоретико-методологічних та психолого-педагогічних аспектів, здійснено у працях учених: М. Кляпа, В. Кравця, С. Батишева, С. Бочєка, Г. Розлуцької, В. Росула, Г. Васяновича, М. Вєгєша, Г. Вендга, А. Вихруща, О. Вільмана, А. Волошина, Р. Герляха, С. Гончаренка, В. Гомонная, М. Євтуха, Т. Завгородньої, С. Золотухіної, І. Зязюна, В. Кеміня, І. Курляк, З. Курлянд, А. Магочія, Н. Мукан, В. Лугового, Н. Ничкало, Л. Оршанського, М. Пантюка, М. Савчина, В. Химинця, М. Чєпіль, К. Шмідта, А. Штефана, О. Щєрбак та ін.

Мета статті. У статті аналізуємо зарубіжний та вітчизняний досвід з проблеми організації методичної роботи. Робимо порівняльний аналіз цього напрямку на Заході та в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для нашого дослідження важливим є виявлення переваг саме в цьому напрямку роботи. І. Розман зазначає, що професійне зростання, формування нових професійних навичок та компетенцій на основі попереднього навчання забезпечує методична робота, яка характеризується цілісною системою дій і заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації, компетентності та майстерності кожного педагогічного працівника, розвиток творчого потенціалу педагогічних колективів навчальних закладів, досягнення позитивних результатів навчально-виховного процесу. Неперервне педагогічне удосконалення вчителя, котре здійснюється, зокрема, з допомогою навчально-методичної роботи з педагога-

ми, стало об'єктом педагогічної уваги відтоді, відколи почалося осмислення діяльності педагога як важливого механізму функціонування і розвитку суспільства. На думку І. Розман, саме у XVIII ст. формується ідея вчительської професії як особливого мистецтва. Апологетом цієї ідеї був Ж.-Ж. Руссо, який вважав, що мистецтво вихователя вимагає і розуміння особливостей дитини, і великої творчої праці щодо створення таких умов виховання, за яких дитина повинна залишатися упевненою в тому, що діє самостійно, на власний розсуд (а насправді ж вона має робити те, що планує вихователь). Відтак від «хорошого вихователя» Ж.-Ж. Руссо вимагав великих здібностей, таланту здійснювати свою діяльність вільно, творчо, а звідси його відома теза: «оберігайтеся перетворювати професію педагога в ремесло»[1].

На сучасному етапі активізувалися дослідження історичного досвіду удосконалення педагогічної майстерності і підвищення кваліфікації вчителів. Вагомим внеском у розробку проблеми стала праця О. Лавріненка. Він здійснив системний аналіз тенденцій розвитку ідей педагогічної майстерності як цілісного феномена самодостатності в освітньо-педагогічній галузі з визначеними принципами її розвитку як історико-культурної традиції; проаналізував положення щодо педагогічної майстерності як атрибутивної концептуальної основи якісної підготовки вчителів упродовж тривалого історичного періоду. Науковець О. Онипченко дослідив навчально-виховну та методичну діяльність педагогічних рад освітніх закладів України у другій половині XIX ст. Він виявив передумови виникнення педагогічних рад вітчизняних освітніх закладів другої половини XIX ст., розкрив динаміку становлення та розвитку цього органу, а також визначив мету, зміст, форми та пріоритетні напрями навчально-виховної і методичної діяльності цих колективів.

Зазначимо, що проблема організації будь-якої роботи в науковій літературі розглядається як одна із *функцій управління і процес налагодження, впорядкування, приведення чогось в систему*. Процесуальний підхід до пояснення організації роботи закладів французький учений А. Файоль, згідно з яким *організація* розглядається як процес, як серія безперервних взаємопов'язаних дій, що забезпечують успіх функціонування закладу. Сукупність цих дій (які називаються організаційними функціями, і які самі по собі теж є окремими процесами) і складає сутність процесу організації. За словами А. Файоля: «організація – одна із функцій управління, що визнача-

ється у плануванні, керуванні, контролі, розпорядженні, координації тощо» [2].

Аналіз проблем організації методичної роботи в закладах освіти доводить, що дослідження здійснюється у різних *напрямах*. До них можна віднести дослідження, які спрямовані на впровадження: а) державних стандартів освіти для різного її рівня (дошкільна, загальна середня, професійно-технічна, вища та післядипломна); б) нових інформаційних технологій в навчально-виховний процес; в) сучасних методів і засобів інформаційно-телекомунікаційного забезпечення та їх функціонування; г) передового педагогічного досвіду; д) наукових досліджень з розвитку педагогічної майстерності та інші. Організація методичної роботи у визначених напрямках має низку *суттєвих характеристик*: а) результативність перетворення загальних вимог, визначених у стандартах освіти, в ефективну педагогічну діяльність; б) залежність методичної роботи від матеріально-технічної, бібліотечно-інформаційної забезпеченості закладів освіти; в) розподіл службових обов'язків з питань організації методичної роботи.

Щодо зарубіжних досліджень проблеми організації методичної роботи, то цей напрямок в діяльності закладу загальної середньої освіти розглядається в рамках *педагогічного менеджменту* [3; 4; 5]. У вітчизняних дослідженнях найбільш розгорнутою у соціалістичний період була проблема організації методичної роботи, яка розглядалася через об'єднання вчителів з метою засвоєння методики вчителів-новаторів [6; 7]. Сьогодні, у зв'язку зі зміною парадигми соціально-економічного розвитку, відбувається «зсув» організації методичної роботи у сферу об'єднання педагогічного колективу з метою розвитку творчого потенціалу особистості педагога. Отже, організація методичної роботи в закладах освіти складає *самостійну організацію, спрямованість якої визначається у формуванні та розвитку педагогічної культури*.

Проаналізувавши зарубіжний та вітчизняний досвід з проблеми організації методичної роботи у закладах освіти, проведемо порівняльний аналіз цього напрямку на Заході та в Україні, виділивши в ньому особливості для виявлення переваг в її організації.

Дослідження цієї проблеми в зарубіжній літературі показало, що існує різноманітність її представлення. Це, насамперед, вирішення таких проблем: а) здійснення заходів, що пов'язані із розробкою *місії методичної допомоги викладачам* (як само-

стійної системи, що має основні цілі, завдання та цінності); б) *вивчення технологій методики навчання* (врахування найбільш важливих психологічних чинників, що сприяють успішному навчанню дітей (розробка моделей та етапів їх впровадження). Сюди ж відносяться проблеми, які стосуються визначення умов щодо: а) забезпечення *стратегічного управління* методичною роботою в освітніх організаціях; б) врахування особливостей соціального запиту на спрямованість педагогічної діяльності; в) упровадження новацій у навчально-виховний процес.

Особливу увагу привертають праці вчених, в яких представлені розробки психолого-педагогічних моделей підготовленості вчителя до педагогічної праці з урахуванням нових, сучасних вимог. У цих дослідженнях особлива увага приділена проблемі підвищення рівня професійної діяльності педагога (*«Організація управління і педагогічна психологія»*). Першість у цій галузі тримають голландські вчені, які зробили суттєвий внесок у розвиток цієї організації [5]. Зазначимо, що її діяльність та результати широко представлені у періодичних виданнях. Лише видавництво "Sage Publications" видає 23 журнали з напрямку «Управління і організаційні науки», серед яких варто виділити такі: «Управлінське навчання» ("Management Learning"), «Групи і організаційний менеджмент» (Group and Organization Management), «Групи і організаційні студії» ("Group and Organizational Studies"), «Журнал організаційної поведінки» ("Journal of Organizational Behavior") тощо.

Аналіз джерел показує, що і в зарубіжній, і у вітчизняній науці існують *термінологічні та теоретичні відмінності* з проблеми розвитку методичного забезпечення викладачів [7]. У Західній Європі і США існує напрямок, який здійснює роботу з *управління та упорядкування післядипломної освіти викладачів*. У літературі представлена різноманітність термінів у позначенні методичної роботи з викладачами. У США – «організаційна психологія і педагогіка» «Organizational Psychology and Pedagogical». Окрім того, для відображення зазначеного напрямку використовуються й інші терміни: а) «психологія професії» («Occupational Psychology») вживаний у Великобританії; б) «психологічне здоров'я вчителя» («Occupational Health Psychology teacher») – у Голландії та Фінляндії; в) «методика викладання дисциплін» («Methods of

Production Discipline») найбільше поширений в Італії, Франції, Германії [2; 3; 4].

Незважаючи на різноманітність термінів підвищення педагогічної культури вчителів, методична робота вважається важливою складовою у навчальних закладах у США і Європі. В її організації обов'язково використовують *локальні документи* навчального закладу з урахуванням потреб викладача, на основі яких будується методична робота [8].

Розгляд питання про зміст сучасної методичної роботи в закладах загальної середньої освіти, що здійснюється зарубіжними вченими, дає нам можливість визначити новий теоретичний підхід до введення змін в освітню діяльність вчителя. Ці зміни тісно пов'язані з дослідженням психологічних особливостей стилів управління навчанням і формуванням педагогічної команди, яка володіє прийомами та технологіями спільного вирішення проблем. Розглянемо більш детально цей аспект.

Одним із суттєвих факторів, який визначається зарубіжними вченими, є *фактор централізації на особистість*. Тому одним із провідних напрямків є дослідження особистості педагога з погляду розвитку його потенціалу. Групою науковців у США була створена унікальна методика, що має назву «Розвиток творчого потенціалу особистості» («Person-centre approach» – («РСА»). Центрований підхід до особистості виступає головною ланкою в моделі «РСА», а рольові ігри виконують основну функцію впровадження цієї методики.

Д. Лепо в роботі «Організаційна поведінка і процеси прийняття рішень» («Organizational Behavior and Human Decision Processes») [3] розкриває організацію проведення ігрових заходів у формуванні нових рольових позицій, що відзначаються гнучкістю використання різних стилів керівництва на основі принципів методики «РСА». Завдяки цьому методу створюється своєрідна «РСА-єдність» у навчальній ситуації. Автор стверджує, що викладач, пройшовши навчання за цією методикою, відчуває свою суверенність, необхідність і можливість вибирати оптимальні рішення у навчальному процесі, зберігаючи визначеність та самодостатність. Результат упровадження RSA, за словом Д. Лепо, простежується у відкритті нових резервів творчого мислення та оптимізму. Особистість, яка пройшла цей тренінг, відчуває такі психологічні переживання як упевненість, з одного боку, і продуктивну залежність у взаємодії з ін-

шими учасниками, з іншого. Методику «РСА» викладачі вивчають на тематичних семінарах. Вона, методика, розвиває вміння робити усвідомлений вибір продуктивного взаємозв'язку між співробітниками (керівник, викладач, бібліотекар, лаборант та інші), що сприяє найвищій продуктивності і задоволеності своєю роботою [3].

Про підвищення професійного рівня педагогів США повідомляє Е. Медоус. Головний критерій їх професійності визначається у вмінні вчителя виступати *організатором навчально-виховного процесу*. Е. Медоус є автором програми «Управлінське навчання» (“Management Learning”), зміст якої спрямований на підготовку вчителів-керівників. Програма складається із семи тематичних сесій, кожна з яких розрахована на дев'ять днів, а загальний час охоплює два роки. За цей період вчителі і керівники навчального закладу оволодівають усіма нюансами побудови оптимальних ділових стосунків у навчально-виховному процесі та методиками управління процесом навчання. Оскільки будь-яка діяльність реалізується через *ставлення*, запропонована Програма головною метою визначає формування у вчителів ділового стилю спілкування та продуктивної взаємодії. Е. Медоус стверджує, що впровадження Програми в освітні заклади сприяє досягненню найкращих результатів у педагогічній роботі педагогів.

Щодо історії розвитку організації методичної роботи, то у зарубіжній літературі ця проблема почала привертати до себе увагу дослідників ще з початку ХХ століття, і перші напрацювання були зроблені психологами. Основоположником визнано американського психолога Г. Мюнстерберга, який узагальнив та систематизував психологічні проблеми праці, визначив проблему людських стосунків та їх вплив на продуктивну діяльність. У 1913 році вийшла у світ книга Г. Мюнстерберга «Психологія та промислова ефективність», у якій психологія праці розглядається вже як окрема галузь психології. Зазначимо, що психологія праці вчителя фактично почала розвиватися разом із науковим менеджментом, оскільки книга Ф. Тейлора «Принципи наукового менеджменту» була опублікована у 1911 році і була побудована на організації діяльності «перспективного педагога». У цій роботі автор висуває ідею про необхідність дослідження «організаційної поведінки» як умови професійного зростання педагога.

Висновки і перспективи подальших досліджень і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що під час проведення *порівняльного аналізу сучасного зарубіжного і вітчизняного досвіду* організації методичної роботи ми змогли виділити низку спільних і відмінних характеристик. До *спільних характеристик* організації методичної роботи слід віднести:

- наявність спільних локальних документів (вони є вихідними у складанні планів та тематичних занять);
- визначення значущості методичної роботи у формуванні особистісного потенціалу викладача як джерела організації і проведення навчання учнів, студентів тощо;
- використання інтерактивних технік підвищення педагогічної майстерності.

Виявлено також низку відмінностей, які простежуються в розвитку зазначеного напрямку в західних та вітчизняних дослідженнях:

По-перше, мова йде про відмінність історичних етапів розвитку. Якщо на Заході цей напрямок педагогіки був тісно пов'язаний із психологією, то у вітчизняній науці психологічні дослідження були проведені набагато пізніше.

По-друге, можна говорити про різне структурне оформлення організації методичної роботи в різних навчальних закладах. Наприклад, у європейських державах цей вид роботи пов'язаний із психологічними аспектами виконання вчителями своїх обов'язків, функціонуванням та розвитком творчого потенціалу особистості педагога. В Україні представлено лише дві складові цього процесу – психологія педагогічного такту вчителя та психологічні теорії навчання.

По-третє, проблема організації будь-якої роботи в науковій літературі розглядається і як одна з функцій управління, і як процес налагодження, впорядкування, приведення чогось в систему.

Подальших наукових пошуків потребує виявлення мотивації активної участі педагогів у методичній роботі як на Заході так і в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Розман І.І. Роль науково-методичних семінарів у системі педагогічної діяльності. *Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті: Матеріали II-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Ченстохова – Ужгород – Дрогобич, 24–25 березня 2018 р.)*. Ченстохова-Ужгород-Дрогобич, 2018. С. 311–312.

2. Fayol H. General and industrial management. London: Pitman, 1949.
 3. Lepo D. Organizational Behavior and Human Decision Processes: The new agenda. London and New York: Routledge, 1999.
 4. Medous E. Management Learning. McGraw, 2001.
 5. Preddy M., Glatter R., Levacic R. Education Management: Strategy, Quality and Resources. London: Open University Press, 1997.
 6. Абдулаев Т.Р. Система работы районных методкабинетов в изучении, обобщении и распространении передового опыта: автореф. дисс. ... канд. пед. наук. Тбилиси, 1985.
 7. Майданенко С.В. Організація методичної роботи в педагогічному училищі в умовах реалізації ступеневої професійної освіти вчителя: дис. ... канд. пед. наук. Кривий ріг, 2007
 8. Prosser J. School culture. London: Paul Chaptan Publishing. 1999.
 9. Коломінський Н.Л. Директор школи як менеджер освіти (індивідуальні та особистісні властивості). Київ, 2000. С. 108.
 10. Руссол В. Внутрішкільна методична робота як одна з основних форм післядипломної освіти педагогічних працівників. *Обрії*. 1995. № 1. С. 29–34.
 11. Словник іншомовних слів [за ред. О.С. Мельничука]. Київ: Вид-во Академії наук Української РСР, 1974.
 12. Taylor F. The principles of Scientific Management. N.Y., 1911.
 13. Frandrs, A.(1970). Management and unions. London: Faber and Faber.
 14. Nice, D. (1999). Organizational Behavior and Human Decision Processes: The New Agenda. London and New York: Routledge.
- References**
1. Rozman, I.I. (2016). The role of scientific-methodological seminars in the system of pedagogical activity. *Current Trends in the Development of Education and Science in an Interdisciplinary Context: Proceedings of the Second International Scientific and Practical Conference (Czestochowa – Uzhhorod – Drohobych, March 24–25, 2016)*. Czestochowa-Uzhhorod-Drohobych: 311–312.
 2. Fayol, H. (1949). General and industrial management. London: Pitman.
 3. Lepo D. Organizational Behavior and Human Decision Processes: The new agenda. London and New York: Routledge, 1999.
 4. Medous, E.(2001). Management Learning. McGraw.
 5. Preddy, M., Glatter, R., Levacic, R. (1997). Education Management: Strategy, Quality and Resources. London: Open University Press.
 6. Abdulayev, T.R. (1985). System of work of district methodocabinets in studying, generalization and distribution of best practices (PhD dissertation). *Theses*. Tbilisi.
 7. Maydanenko, S.V. (2007). Organization of methodical work in a pedagogical school in the conditions of realization of the teacher's professional degree education (PhD dissertation). Krivoy Rog,
 8. Prosser J. School culture. London: Paul Chaptan Publishing. 1999.
 9. Kolominsky, N.L. (2000). School Director as Education Manager (Individual and Personal Properties). Kyiv. 108 p.
 10. Russol V. (1995). Intra-school methodical work as one of the main forms of postgraduate education of pedagogical workers. *Horizons*, 1: 29–34.
 11. Dictionary of foreign words (1974). In A.S. Melnychuk (Ed.). Kyiv: Publisher of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR.
 12. Taylor, F. (1911). The principles of Scientific Management. N.Y.
 13. Frandrs, A.(1970). Management and unions. London: Faber and Faber.
 14. Nice, D. (1999). Organizational Behavior and Human Decision Processes: The New Agenda. London and New York: Routledge.

MAYDANENKO Svetlana,

PhD in Pedagogy, Associate Professor of Preschool and Primary School Department,
CIHE "Dnipropetrovsk Academy of Continuous Education"
e-mail: svetlana-maj@ukr.net

AN ANALYSIS OF METHODOLOGICAL WORK IN ESTABLISHMENTS OF UNIVERSAL MIDDLE EDUCATION

Summary. In the article essence of concept is exposed organization of methodical work. Results over of comparative analysis of foreign and home literature are brought on questions organization of methodical work in establishments of universal middle education. Substantial differences are educed in development of process of organization of methodical work in western and home researches. The special attention is attracted by labours of scientists, in that the presented developments of psychological and pedagogical models of preparedness of teacher to pedagogical labour taking into account new, modern requirements. It is marked that by the group of scientists unique methodology that has the name "Development of creative potential of personality" ("Person was created in the USA - centre approach" - ("PCA").

The centred going near personality comes forward as a main link in the model of "PCA", and role plays perform the basic duty of introduction of this methodology. With regard to the history of the development of methodical work organization, in foreign literature this problem began to attract the attention of researchers since the beginning of the twentieth century, and the first developments were

made by psychologists. The founder is recognized American psychologist G. Muensterberg, who summarized and systematized psychological problems of work, identified the problem of human relationships and their impact on productive activities. In this work, the author puts forward the idea of the need to study "organizational behavior" as a condition for teacher's professional growth. A number of differences were observed, which can be traced in the development of the indicated direction in the western and domestic studies. E.Madous reports on raising the professional level of US teachers. The main criterion for their professionalism is determined by the teacher's ability to organize the educational process. E. Meadows is the author of the Management Learning program, the content of which is aimed at training teacher leaders.

Keywords: methodological work; organization of methodical work; pedagogical culture; guidance of methodical work.

Одержано редакцію 17.01.2020
Прийнято до публікації 04.02.2020